

ПЕРДИКА II И АТИНА В КОНТЕКСТА НА ПЕЛОПОНЕСКАТА ВОЙНА

Живко Жеков

PERDIKA II AND ATHENS IN THE CONTEXT OF THE PELOPONNESIAN WAR

Zhivko Zhekov

Abstract: The history of Ancient Macedonia and Athens in antiquity are closely related especially in the period V–IV BC. That their relationship is determined by several major factors including the first should be pointed out the need of the Athenians of wood for the production of military and commercial ships, which they imported mostly from Macedonia. No less important for Athens has a strategic location Macedonia right bank of the Thermaic Gulf, the control of which is of very great importance for the Athenians account their desire to master domination positions in the region of Halkidiki peninsula and along the lower reaches of the river Strimon. Macedonia immediately adjacent to these areas and can therefore be used as a base for their conquest, in case it was an ally of Athens. In their relationship during the Peloponnesian War is of particular interest. First, because of the relatively good condition of the source basis and secondly because in this period the contacts between them are especially intense and well reflected in the preserved ancient narrative tradition.

The policy of Perdiccas II to Athens during the Peloponnesian War can be evaluated essentially as successful. Macedonai is facing a superior it in its military, political and economic force capabilities. He tried and largely managed to limit the Athenian influence in the region of Halkidiki. And because he has no powers skilfully using the resources of its allies.

Key words: Ancient Macedonia, Perdiccas II, Peloponnesian War, Athens, Halkidiki peninsula

Историята на Антична Македония и Атина през античността са тясно свързани, особено в периода V–IV в. пр.Хр. Тази тяхна връзка е обусловена от няколко водещи фактора, сред които на първо място следва да се посочи необходимостта на атиняните от дървен материал за производството на военни и търговски кораби, който те

внесят най-вече от Македония (Borza 1987; Meiggs 1982: 123, 126–129). Не по-малко значение за Атина има и стратегическото местоположение на македоните по десния бряг на Термейския залив, контролът върху който е от много голяма важност за атиняните предвид тяхното желание да овладеят доминиращи позиции в района на Халкидическия полуостров и по долното течение на р. Стримон (Badian 1993: 81, 107). Македония граничи непосредствено с тези територии и съответно може да бъде използвана като изходна база за тяхното покоряване, в случай че тя е съюзник на Атина, което предопределя голямото внимание, отделяно от последната на македоните (Cloché 1960: 54–55). В техните взаимоотношения времето на Пелопонеската война представлява особен интерес. Първо, поради сравнително доброто състояние на изворовата база и второ, поради факта, че в този период контактите между тях са особено интензивни и добре отразени в запазената антична наративна традиция.

Управлението на Пердика II (454/450–413 г. пр.Хр.) е период на временна нестабилност в държавното управление, съчетана с опити за налагане на контрол над Горна Македония (Borza 1990: 132–160; Cole 1974: 57–69). Интересен факт, който заслужава да му се обърне специално внимание е съвпадението между края на вътрешните борби в Македония и успешното основаване след няколко провала на Амфиполис (Данов 1969: 365–366). Относителните хронологически рамки и на двете събития се вметват в периода 437/6 г. пр. Хр. (Cole 1974: 58–59).

Един от логичните въпроси е каква позиция заема Пердика II спрямо засилването на атинското влияние в региона. Изходната база на Хагنون при тази негова операции явно първоначално се намира на западния бряг на реката (срв. Делев 2014: 301). Този извод следва от твърдението на Полиен, че атинският стратег сключва примирието с едоните, за да получи възможност да премине през реката. Западният бряг на р. Стримон в участъка на долното ѝ течение от първата половина на V в. пр.Хр. постепенно попада под все по-усилващо се македонско влияние, което предполага съгласие от страна на македоните относно действията на атиняните или поне благосклонен неутралитет. Тази тяхна позиция може да се обясни с нестабилното положение вътре в страната, в която току-що е приключила борбата

за власт с победата на Пердика II, който последно е завладял точно териториите между долните течения на реките Аксиос и Стримон, владени от брат му Филип до неговото изгонване от земите му¹. Предвид нестабилния контрол на македонския базилевс над тези току-що отново овладени територии, е обяснима неговата предпазлива позиция към действията на Атина, най-мощният политически и военен субект в Егеида и конкретно в Югозападна Тракия (Meiggs 1972: 194–195).

Тукидид съобщава, че преди началото на Пелопонеската война Пердика II и атиняните са съюзници (Thucyd., I, 57, 2). Сключването на съюза не може да бъде датирано със сигурност, но поведението на македонца към атинската военна операция, довела до успешното основаването на Амфиполис, дава основание алиансът му с Атина да се датира в годините преди създаването на новата апойкия. Съюзът с атиняните е бил необходим най-вече на Пердика II, за да може да се справи с вътрешната опозиция. В този контекст данните в античната наративна традиция, че Македония по времето на Пердика II е плащала данък на Атина, не изглеждат толкова нелогични (Кацаров 1922: 54, бел. 5). Напротив, напълно е възможно този владетел на македоните дори да е влязъл в Първото Атинско Архе в началото на своето управление, когато позициите му във властта били нестабилни. Подкрепата на атиняните в тази ситуация за него би била изключително ценна.

Пердика II е принуден да приеме временно усилването на атинското влияние в региона по долното течение на р. Стримон, за да получи възможност да укрепи своята власт вътре в страната. Стабилизирал позициите си във вътрешното управление, той започва да търси средства за намаляване на атинската доминация в региона. В изпълнение на тези свои планове той търси съюз със Спарта, която постепенно се ориентира към война с атиняните.

Тази политика на македонския базилевс е напълно обяснима. Основаването на Амфиполис практически блокира възможността за развитие на македонската експанзия в източна посока: трайно

¹ Делев 2014: 202. Авторът предполага доста по-ограничен териториален обхват на владенията на Филип. Според него те се простират главно в земите по течението на р. Аксиос.

завземане на териториите по долното течение на р. Стримон и овладяване на земите в района на планината Пангей с намиращите се там минни разработки на ценни метали.

Постепенната преориентация на македонския базилевс към техните противници не остава тайна за атиняните и те се ориентират към съюз с неговите вътрешни врагове. Атина сключва съюз с Филип, брат на Пердика II и Дерда (I), базилевс на Елимиотида (Thucyd., I, 57, 3; Кацаров 1922: 55). Тази коалиция цели да дестабилизира властта на Пердика вътре в страната (Stickler 2010: 237). Атиняните подкрепят аспирациите на Филип за македонския трон и претенциите на Дерда (I) за отхвърляне на всяка зависимост към династията на Аргеадите и ограничаване влиянието на последната в областите на Горна Македония (Hammond, Griffith 1979: 122).

Сключването на този съюз следва да се отнесе към 433/2 г. пр. Хр., когато атиняните започват да притискат Потидея да събори южната част от крепостните си стени откъм полуостров Палене (Thucyd., I, 56, 2). Тази апойкия е със стратегическо положение. Тя контролира източната част на Термейския залив. В случай че потидейците преминават на страната на атинските врагове, се създава реална опасност атиняните да загубят контрола върху тази стратегически важна зона. Евентуален съюз между Потидея и Македония с перспектива за привличане към него на халкидските полиси и ботиенити заплашва да ликвидира атинското влияние в региона (Делев 2014: 112).

Предявяването на атинския ултиматум спрямо потидейците прави съюза между последните и Пердика явен. Той започва да агитира открито срещу атиняните, призовавайки халкидците и ботиените да се обединят срещу тях. Македонският базилевс изпраща свои представители в Спарта, които да преговарят за съюз, насочен срещу общия враг. Пратеници са изпратени и в Коринт, метрополия на Потидея. Те трябва да убедят коринтците възможно най-активно да помагат на своята апойкия.

През 432 г. пр.Хр. атиняните изпращат ескадра от 30 кораба и хиляда хоплита под командването на Архестрат, син на Ликомед и още няколко стратега срещу Пердика II. Те получават задача, също така, да минат през Потидея и да принудят нейните граждани да изпълнят поставения им ултиматум (Thucyd., I, 57, 6). Междувременно, агитацията на Пердика II сред халкидците дава ефект.

Убедени от него, те напускат своите градове, разположени по брега, които трудно биха защитили при атака от страна на атинската флота, и се преселват във вътрешността в град Олинт (Psoma 2001: 197–199), който укрепват силно и превръщат в главна опора на антиатинската коалиция на Халкидическия полуостров (Thucyd., I, 58, 2). Македонският базилевс разрешава на част от халкидците да се заселят на негова територия край езерото Болбе в областта Мигдония докато се води войната срещу атиняните (Stickler 2010: 237–244).

Атинската ескадра достига Потидея, но открива, че тя заедно с много други халкидски полиси открито е въстанала срещу тях. Стратезите преценяват, че не могат да воюват едновременно срещу потидейци, халкидци и македони, поради което решават да се съсредоточат върху войната с последните, каквато е тяхната първоначална задача. Те установяват контакт с Филип и Дерда и започват съвместни военни операции срещу общия си противник Пердика II (Thucyd., I, 59, 1–2).

Атинските войски, заедно със своите македонски съюзници, атакуват и превземат подвластния на македонския базилевс град Терма. Развивайки настъплението си, те атакуват и обсаждат Пидна. Целта на атиняните е да установят пълен контрол върху владенията от Македония крайбрежни територии, разположени на Термейския залив. Успешното реализиране на тази стратегия заплашва да изолира македоните от морето, което значително ще дестабилизира техните външнотърговски връзки, а следователно и икономиката на страната (Lendon 2010: 98–99). Пердика II е притиснат от обединените сили на противниците си и не може да им се противопостави успешно, защото не разполага с достатъчно военни ресурси, за да воюва едновременно срещу атиняните, вътрешната опозиция в лицето на брат си Филип и Дерда, базилевса на Елимиотида (Badian 1993: 172–173).

Той търси подкрепа от Пелопонеския съюз, но спартанците все още не са готови да воюват, поради което се налага Коринт самостоятелно да изпрати подкрепа на Потидея и македона (Badian 1993: 174–177). В Халкидика е изпратена войска от доброволци и наемници, наброяваща хиляда и шестстотин хоплита и четиристотин лековъоръжени пехотинци – псилы. Тези войски се командват от Аристей, син на Адеймант, който е назначен за стратег заради приятелските си контакти с потидейците (Thucyd., I, 60, 1–2). Коринтските войски

пристигат на Халкидическия полуостров четиридесет дни след откритото отпадане на потидейците от атиняните. Тяхната поява на театъра на бойните действия променя съотношението на силите в полза на халкидците и македона (Thucyd., I, 60, 3; Hornblower 1991: 110–113).

Атина реагира незабавно и към Югозападна Тракия е изпратена нова армия от две хиляди атински хоплита и четиридесет кораба под командването на Калий, син на Калиад, и още четирима стратежи (Alexander 1962: 270–278). Новата атинска ескадра се присъединява към първата, която обсажда Пидна (Thucyd., I, 61, 1–2). Въпреки почти двукратното увеличаване на войските, обсаждащи града, те не успяват да постигнат успех и са принудени да се откажат от обсадата, сключвайки примирие с Пердика (Gomme 1945: 211–217). Тази промяна в атинската стратегия е предизвикана от активизирането на Аристей в Потидея и халкидците, които се опитват да помогнат на своите македонски съюзници (Thucyd., I, 61, 3). Атинските войски изоставят позициите си край Пидна и се насочват на север към Стрепса, откъдето завиват на юг и достигат Потидея (Hammond, Griffith 1979: 123). Към тях се присъединяват шестстотин македонски конници под командата на Филип и Павзаний (Thucyd., I, 61, 4). Павзаний е син или брат на Дерда (I), базилевс на Елимиотида (Schol. ad Thucyd., I, 61, 4).

Изтеглянето на атиняните от македонска територия освобождава Пердика от външната заплаха и той отново се отмята от постигнатата договореност с Атина (Thucyd., I, 62, 2). Поведението на македонския базилевс показва, че той следва последователна политика на противопоставяне срещу усиляването на атинското присъствие в региона. Тази външнополитическа линия е напълно оправдана, защото, както показват действията на атиняните, една от техните главни цели в региона е да дестабилизируют и отслабят максимално Македония. В изпълнение на тази своя стратегическа линия те подкрепят различни претенденти за властта в страната и се стремят да я лишат от излаз на море, което значително ще я отслаби икономически, превръщайки я в суровинна база на Атина за доставка на дървен материал и други необходими природни суровини (Mari 2011: 90).

Пердика се присъединява с двеста конници към Аристей и неговите халкидски съюзници. Той оставя за управител на страната Йолай. Срещу тях се намират атинските войски и техните съюзници,

командвани от Калий. Стратегическият план на коринтския стратег предвижда да постави противниците му в клещи. Пердика със своите конници и халкидите, базирани в Олинт, следва да заплашват тила на атиняните, докато Аристей със своите войски да ги притиска по фронта от Потидея. Калий проваля този план, изпращайки срещу Олинт македонските конници, командвани от Филип и Павзаний, и малък брой съюзническа пехота. Тяхната задача е да блокират разположените в Олинт вражески войски. В същото време основните атински войски атакуват войските на Аристей. Сражението завършва с победа на атиняните. Аристей е принуден да се оттегли с оцелелите си войници зад стените на Потидея. Фактически, македоните не взимат участие в битката (Thucyd., I, 62, 2–63, 2; Жеков 2014: 174–176).

Военната кампания от 432 г. пр.Хр. е показателна в известна степен относно вътрешното състояние на Македония. Пердика участва в нея с двеста конници, а неговите противници Филип и Павзаний с шестстотин. Фактически, легитимният владетел на Долна Македония разполага с три пъти по-малко конници от своите вътрешни врагове. Този факт може да бъде интерпретиран по различен начин, но той е безспорно доказателство за нестабилната ситуация в страната, която не позволява на нейния владетел да отдели повече от двеста конници, за да подпомогне своите съюзници. Възможни са няколко хипотези, които да обяснят този факт. Военните ресурси, с които разполага Пердика, по принцип са ограничени и той не може да си позволи извеждането на повече конници извън страната. Ситуацията вътре в Македония е толкова нестабилна, че той е принуден да остави огромна част от войските си в нея, за да запази властта си. Възможна е и комбинация между тези две хипотези.

Поредицата от неуспехи във военните операции срещу атиняните през 432 г. пр.Хр. убеждават Пердика, че е невъзможно в създалата се стратегическа ситуация да се противопостави успешно на този противник. Докато атиняните, от своя страна, могат да му нанесат сериозни загуби както в резултат на пряка военна интервенция, така и чрез поддръжката на брат му Филип, претендент за трона, и владетелите на горномакедонските области (Lendon 2010: 389). Отчитайки тези фактори, Пердика решава да сключи мир и съюз с Атина (Hoffman 1975: 360–363). Този обрат в политиката на македона е пос-

тигнат с помощта на Нимфодор от Абдера, за сестрата на когото е женен владетелят на одрисите Ситалк. Атина се задължава да върне Терма на Пердика и да не подкрепя аспирациите на брат му Филип или неговия син за македонския трон, а той, от своя страна, да участва активно с всички налични сили във военните операции на атиняните срещу техните врагове на Халкидическия полуостров (Thucyd., II, 29, 6).

Съюзът става факт през 431 г. пр.Хр. Сключването на мира с посредничеството на Нимфодор, близък съветник на Ситалк, е показателно. Явно, Пердика е принуден в известна степен да промени своята външнополитическа линия и под чужд натиск от страна на одрисите. Аргумент в тази посока е сведението на Тукидид, че Ситалк изтъква като една от основните причини за своя поход срещу Македония няколко години по-късно през 429 г. пр.Хр. неспазването от страна на Пердика на неговите обещания към Ситалк и атиняните. Следователно, до съюза между Пердика и Атина през лятото на 431 г. пр.Хр. се стига в резултат на тристранни преговори, осъществени с посредничеството на Нимфодор. Ситалк и атиняните поемат ангажимент да не подкрепят Филип. Пердика, от своя страна, се задължавал да подкрепя атиняните срещу халкидците и да изплати значителна сума на Ситалк срещу обещанието последният да не подкрепя Филип (Thucyd., II, 95). Опцията за изплащането на парите не е указана изрично от атинския историк, но тя е спомената в схолиона към него и като цяло не противоречи, а допълва логиката на неговия разказ, в който е указано само, че македонският базилевс не изпълнил обещанието, дадено на Ситалк (Schol. ad Thucyd., II, 95).

Пердика, изпълнявайки поетото задължение да подпомага активно атиняните в техните военни операции срещу халкидците, през 431 г. пр.Хр. се присъединява към войските на Формион, действащи срещу тях (Thucyd., II, 29, 6–7). Тази военна кампания не донася съществени успехи и скоро след своето начало е прекратена. Атина изтегля част от войските си, действащи в този регион, убедена, че след привличането на македонския и одриския владетели за съюзници техните противници на Халкидическия полуостров са изолирани, а превземането на Потидея е въпрос на време (Hammond, Griffith 1979: 124).

Нов обрат в стратегическата ситуация на Халкидическия полуостров настъпва през 429 г. пр.Хр.² Окрилени от капитулацията на Потидея, през зимата на 430/429 г. пр.Хр. атиняните решават окончателно да превземат полуострова (Psoma 2011: 115). През лятото на 429 г. пр.Хр. те изпращат две хиляди хоплити и двеста конници, но Ксенофонт, син на Еврибиад, и още двама стратежи се отправят срещу халкидските полиси по крайбрежието на Халкидика и ботиите (Thucyd., II, 79, 1). Тази експедиция завършва катастрофално за тях. В сражението край Спартол – 429 г. пр.Хр. – атиняните са разбити от халкидците и съюзниците им (Roberts 2015: 167–168). Победените се оттеглят в Потидея (Thucyd., II, 79, 2–7; Жеков 2014: 297–300). Този разгром значително отслабва авторитета на Атина в региона, което става сигнал за Пердика да се ориентира отново към нейните противници. Той изпраща тайно от атиняните хиляда македони в помощ на спартиата Кнем, който с командваните от него лаконски и съюзнически войски оперира в Акарнания (Thucyd., II, 79, 7).

Атиняните разкриват враждебните действия на македонския базилевс, но не разполагат със собствени сили, с които да започнат военни операции срещу него. По тази причина, те се обръщат за помощ към владетеля на одрисите Ситалк, който също е участник в договореностите, нарушени от Пердика с последните му действия. През октомври – ноември 429 г. пр.Хр. многобройна одриска войска, командвана лично от Ситалк, се насочва срещу Македония (Roberts 2015: 169–170).

Походът, въпреки внушителните военни сили на одрисите, завършва без съществени военни успехи за тях, което принуждава Ситалк да започне преговори с базилевса на македоните, след като атиняните не изпълняват своето обещание да изпратят флот и войски в Термейския залив, които да действат съвместно с одрисите (Thucyd., II, 101, 1), чиито войски опустошават земите на халкидците, ботиите и македонските области между долните течения на реките Стримон и Аксиос, но не успяват да превземат нито един голям град

² Градът капитулира, след като привършват всички хранителни запаси. Потидейците се споразумяват с атинските стратежи, командващи войските, обсаждащи града, да го предадат срещу правото да се изтеглят от него само с по една дреха. Оцелелите потидейци се разселват по околните халкидски градове, а атиняните заселват Потидея със свои граждани (Thucyd., II, 70, 1–5).

или сила крепост.³ В тази патова ситуация Ситалк делегира правомощия на своя племенник Севт, син на брат му Спарадок, да започне преговори с Пердика. Дипломатическият демарш е успешно завършен със сключването на мир между македоните и одрисите. Пердика изплаща парите, обещани на Ситалк по договора от 431 г. пр.Хр. Той изплаща допълнително и една значителна сума на Севт, който получава за жена и неговата сестра Стратоника. Целият поход на одрисите срещу Македония продължава 30 дни (Thucyd., II, 101, 5).

Тази военна кампания показва на Пердика, че към момента той не може да се противопостави успешно на Атина и нейните съюзници и е по-добре да запази неутралитет спрямо нея. Крайният резултат от войната в никакъв случай не следва да се разглежда като изцяло негативен за македоните. Напротив, те спечелват и редица позитиви от нея. Първо, отказът на атиняните да подпомогнат своите съюзници одрисите води до постепенно дистанциране на Ситалк от тях, което намалява заплахата за македоните от изток. Второ, неуспехът на одriskия владетел да възкачи на македонския трон своето протеже Аминта и фактът, че одriskите войски дори не успяват да проникнат в централните македонски области, показва на Ситалк, че активната подкрепа, за сина на Филип е безсмислена. Отпадането на заплахата от страна на претендента, който престава да се ползва от реална външна подкрепа в значителна степен стабилизира ситуацията вътре в Македония и съответно властта на Пердика. В резюме може да се каже, че македоните успешно отстояват своята независимост срещу една от най-големите заплахи за нея през втората половина на V в. пр.Хр. Практически от войната с одрисите Македония излиза по-силна и укрепнала във вътрешен и във външнополитически план.

Утвърдил властта си вътре в страната, Пердика прави опит да усилва своите позиции по крайбрежието на Термейския залив, което

³ По-подробно за похода на Ситалк в Македония: Кацаров 1933, 737–754; Тодоров 1933, 15–17; Тонев 1942, 185–190; Данов 1969, 375–380; Фол 1972, 148–152; Mihailov 1977, 237–250; Тачева 1990, 3–13; Тачева 2006, 62–75; Ботева-Боянова 2000, 74–85; Йорданов 2003, 3–5; Порожанов 2008, 268–275; Chambers 1999, 217–224; Zahrt 2006, 591–614; Vasilev 2011, 15–38; Hammond, Griffith 1979, 128–129; Badian 1993, 180–185.

в перспектива ще способства за усиляване на македонската външна търговия и съответно икономиката на държавата. Няколко атински епиграфски паметника ни дават информация за една от неговите акции в тази посока. Една псефизма на атинската еклесия, оригиналът на която следва да се отнесе към началото на 428 г. пр. Хр. (Hammond, Griffith 1979: 124–127), съобщава, че македонът се опитва да ограничи морската търговия на град Метоне, разположен на западното крайбрежие на Термейския залив, южно от устието на р. Халиакмон и северно от Пидна (Tod 1946–1948, № 61; Meiggs, Lewis 1969, № 65). Тази апоיקия е член на Първия Атински морски съюз и поради тази причина се обръща за помощ към атиняните. Те опрощават вноската на метонците в съюзната каса и изпращат пратеници при Пердика в опит да постигнат компромис. Интересното в тази ситуация е опитът на Атина да влезе в ролята на третейски съдия. Тя призовава спорещите страни, в случай че не успеят да постигнат споразумение в двустранните преговори на място, с посредничеството на атинските емисари да изпратят свои представители в Атина, където спорът да бъде решен окончателно. Атиняните се опитват да се позиционират в този спор в ролята на неутрален арбитър, който се стреми да реши въпроса по възможно най-справедлив начин. Този темен подход подсказва, че те се опитват по всякакъв начин да запазят добрите си отношения с Пердика, без, разбира се, да пренебрегват открито интересите на своя съюзник Метоне.

През следващите няколко години липсват преки данни в античната наративна традиция относно ситуацията в Македония. Тя се оказва отново в центъра на събитията през 424 г. пр.Хр. във връзка с експедицията на спартанския стратег Брасид в Югозападна Тракия (Hornblower 2004: 261–263). Тази военна кампания в известна степен е инициентирана от базилевса на македоните, който планира с помощта на спартанците да подчини владетеля на линкестите Арабей (Thucyd., IV, 79, 2). С помощта на Никонид от Лариса, съюзник на Пердика, лаконските войски преминават през Тесалия (Hornblower 2004: 258), голяма част от която е враждебно настроена към тях (Thucyd., IV, 78, 2). Брасидас успява да достигне македонския град Дион (Tritle 2010: 98), от който, вече придвижвайки се по приятелска територия, се насочва на север към Халкидическия полуостров (Thucyd., IV,

78, 6; Diod., XII, 67, 1). Появата на лаконски войски в този важен от стратегическа гледна точка за атиняните регион изненадва последните и те реагират веднага. Пердика е провъзгласен за враг и му е обявена война, защото според тях той е главният виновник за спартанската военна експедиция (Thucyd., IV, 82). Атина съсредоточава допълнителни военни ресурси в региона и усилва контрола върху своите съюзници, влизащи в състава на Първия Атински морски съюз. Активизирането на македонската външна политика е в отговор на засилената атинска активност в района в предходните години, което естествено предизвиква опасения.

Обединените войски на Пердика и Брасидас се насочват срещу Линкестидата (Thucyd., IV, 83, 1). Арабей, син на Бромер, владетел на линкестите, търси начин да избегне откритата конфронтация с превъзходящите го сили на противника. Той решава да използва дипломатически средства, за да раздели враговете си и така да провали тяхната военна кампания (Hornblower 2004: 274). При лаконския стратег са изпратени емисари на линкестите, които предлагат той да реши спора между Арабей и Пердика по мирен път в качеството си на третейски съдия. Този умел дипломатически ход показва готовност от страна на нападателите за решаване на спорните проблеми по мирен път, но в същото време демонстрира и уважение към спартанците, което няма как да не направи добро впечатление на последните (Lendon 2010: 333).

Брасидас приема предложението и обявява на своя съюзник, че първо следва да се изслушат мирните предложения на Арабей. Тази позиция на лаконците е провокирана и от халкидците, които го съветват да не удовлетворява напълно желанията на македонца (Psoma 2011: 116), така той ще бъде винаги зависим от спартанците, защото ще се нуждае от тяхната помощ (Thucyd., IV, 83, 2–3). Последният не остава доволен от този развой на събитията и обвинява спартиата в неизпълнение на поетите предварително задължения по договора за съюз. Лаконският стратег не приема аргументите на своя съюзник, което довежда до конфликт между тях. Брасидас влиза в преговори с Арабей и между тях е постигната договореност, след което спартанските войски се изтеглят обратно, без да навлязат на територията на линкестите (Hornblower 2004: 275–276). Едностранното прекратяване на военната кампания от страна на лаконците без предва-

рителна договореност с македона довежда до ескалиране на конфликта между тях. Последният отказва да доставя пълния обем от предварително договорените доставки от храни, като ги намалява драстично (Thucyd., IV, 83, 4–6).

Провалът на експедицията срещу Линкестида и обтягането на отношенията с Брасидас демотивират базилевса на македоните да помага активно на спартанците. Той практически престава да им оказва ефективна помощ, защото се убеждава, че те преследват свои собствени цели в региона и се опитват да наложат своята доминация, за което разчитат главно не на съюза си с него, а на подкрепата на халкидците, които винаги са следели с подозрение усиляването на македоните (Roberts 2015: 173–176).

Брасидас напуска Долна Македония и се насочва на изток към Халкидика (Hornblower 2004: 283–286). Неговите войски настъпват към Акант, който преминава на страната на спартанците (Psoma 2011: 117) след преговори и обещание полисът да запази пълна автономия (Thucyd., IV, 84–88, 1; Diod., XII, 67, 2). Стагира също преминава на страната на лаконците (Thucyd., IV, 88, 2).

През зимата на 424/3 г. пр.Хр. лаконците нанасят един от най-тежките удари за атиняните през цялата война. Техните войски изненадващо се появяват пред Амфиполис и убеждават жителите на апойкията да преминат на тяхна страна (Thucyd., IV, 102–107; Diod., XII, 68, 1–3; Hornblower 2004: 320–330; Koukouli-Chrysanthaki 2011: 411). Измяната на града, който се явява главна стратегическа база на Атина в региона, подкопава нейния престиж в региона (Thucyd., IV, 108, 1; Lendon 2010: 335–340; Isaac 1986: 38–42). Амфиполис се явява и един от главните пунктове, през които атиняните транзитират от вътрешността на Юго-западна Тракия дървения материал, необходим за построяването на техните кораби (Kallet-Marx 1993: 170–176).

Македоните само печелят от този развой на събитията. Отслабването на атинските позиции позволява на базилевсите от династията на Аргеадите да усилят своето проникване в този район, което в перспектива довежда и до неговото завладяване. Така политиката на Пердика да подкрепи спартанската експанзия в тази посока се оправдава (Roberts 2015: 181). Загубата на полиса на р. Стримон става причина за заминаване в доброволно изгнание на историка Тукидид, син на Олор, който командва една ескадра от седем триери,

която следва да защитава атинските позиции в тази невралгична зона (Roberts 2015: 179–180). През следващите осемдесет години атиняните многократно, но без успех, ще се опитват да си върнат контрола над Амфиполис (Lendon 2010: 402–407).

През 423 г. пр.Хр. Брасидас се съгласява отново да помогне на Пердика срещу Арабей, базилевса на линкестите (Lendon 2010: 349). Планът на военната кампания предвижда обединените войски на спартанците и македоните да нахлуят в земите на противника от юг, а в същото време от север той да бъде атакуван от илирите, които са съюзници на аргеада. Така линкестите ще се окажат хванати в клещи и, атакувани от две страни, техният разгром изглежда неизбежен. Размахът на планираната акция предполага, че крайната цел на тази военна кампания е завладяването на Линкестида. Брасидас се съгласява да участва в тази военна операция, защото се надява по този начин да привлече трайно на своя страна Пердика за съюзник, а помощта на последния е изключително ценна, предвид ограничените ресурси, с които разполага спартанският стратег, предвид скритата съпротива от страна на управляващите в Спарта, които не изпращат достатъчно подкрепления на своя командващ.

Обединените сили на македоните и пелопонесците се насочват срещу Линкестида. Войските, командвани от Брасидас наброяват три хиляди елински хоплита, придружавани от значителен брой македони и други военни отряди от околните племена, които са съюзници на Пердика (Hornblower 2004: 392). Конницата, македонска и халкидска, общо достига численост от около 1000 човека (Thucyd., IV, 124, 1). Линкестите, начело със своя базилевс Арабей, правят опит да спрат противника на границата, но са разбити и принудени да се оттеглят към разположените наблизо планински възвишения (Thucyd., IV, 124, 2–3). След победоносната битка между съюзниците възникват противоречия. Пердика иска да се възползва от изгодната стратегическа ситуация и да развие постигнатия успех. Той настоява войските да навлязат навътре в земите на противника и да започнат тяхното ефективно завладяване, превземайки селата и укрепленията на линкестите. Брасидас настоява да се придържат към по-предпазлива стратегия (Roberts 2015: 191–193), предвид факта, че илирите се бавят и не атакуват вражеската територия. От друга страна, той не иска да се отдалечава прекалено от изходните си бази, защото се страхува,

че атиняните ще атакуват неговите халкидски съюзници и по-конкретно Менде (Thucyd., IV, 124, 4).

Разногласията между спартиата и македона се засилват, а когато те разбират, че илирите са минали на страната на линкестите, и първоначалният стратегически план за обкръжаването на последните няма как да се изпълни, двамата решават да прекратят настъплението и да се изтеглят от вражеската територия. През нощта македоните и придружаващите ги околни племена са обхванати от изненадваща паника и се разбягват към родните си земи, без да изчакат пелопонесците (Roberts 2015: 194–195). Останал сам със своите войски, Брасидас не се поддава на емоциите, а започва отстъпление при пълно спазване на бойния ред (Thucyd., IV, 125, 1–2). Когато линкестите и илирите се опитват да атакуват спартанците и техните съюзници, те са посрещани с контраатака на хоплитите, което ги принуждава след няколко неуспешни опита да прекратят активното преследване (Tritle 2010: 107). Линкестите и илирите пренасочват своето внимание към бягащите македони. Те им нанасят значителни загуби в жива сила. Преследвачите правят един последен опит да спрат изтеглящите се пелопонесци. Те заемат позиции на два хълма, които контролират входа и изхода към дефиле, през което преминава единственият път от земите на линкестите към Долна Македония (Thucyd., IV, 127).

Брасидас заповядва на част от своите хоплити да атакуват и превземат единия от хълмовете, контролиращи прохода. Тази акция завършва с успех, което позволява на спартанските войски да се изтеглят от земите на линкестите без повече загуби. Последните не продължават преследването на противника, след като той напуска техните земи, а се задоволяват с постигнатия успех (Thucyd., IV, 128, 1–2). Пелопонесците, разгневени на македоните, че са ги оставили сами на вражеска територия, започват да разграбват земите на Долна Македония (Thucyd., IV, 128, 3–4), което дава основание на Пердика да се дистанцира от Брасидас и спартанците и да търси сближаване с атиняните (Thucyd., IV, 128, 5).

Провалът на двете военни кампании срещу линкестите показва на Пердика, че той не може да разчита на помощта на Брасидас, за да осъществи своите външнополитически планове. Една от главните причини за неуспеха на тези военни операции се крие в подбудите на

спартиата да участва в тях. Той цели да заздрави съюза си с македона, но в същото време не иска последният да се усили прекалено, защото това е в разрез със стратегическите интереси на халкидите, главните съюзници на лаконците в региона. Тази двусмисленост в поведението на Брасидас предизвиква разрива му с базилевса на македоните и принуждава последния да търси пътища за сключване на мир с атиняните.

Атина, обезпокоена от загубата на позиции в Халкидика, изпраща в този регион една ескадра под командването на Никий, син на Никерат, и Никострат, син на Диейтреф. Атиняните атакуват и превземат апойкията Менде, разположена в средата на малкия полуостров Палена (Thucyd., IV, 129–130). Пердика се възползва от появата на новите атински войски и влиза в преговори с техните стратегии. Те завършват с подписване на мирен договор, по силата на който той става отново съюзник на Атина (Thucyd., IV, 132, 1; Tritle 2010, 111). Демонстрирайки своята вярност към новите си партньори, македонът използва своите контакти в Тесалия, за да попречи на спартанците да изпратят войски в подкрепа на Брасидас, което значително отслабва позициите на последния (Thucyd., IV, 132, 2).

Промяната във външнополитическата ориентация на Пердика е стратегическа (Davis 1926: 179–188). Той се страхува от прекалено засилване на спартанските позиции в региона и за да избегне подобно развитие на ситуацията се ориентира към балансиране между двете воюващи страни, които проявяват стремеж за хегемония над Халкидика.

През 422 г. пр.Хр. атиняните решават да дадат решително сражение на Брасидас и да си върнат контрола над Амфиполис и Халкида (Roberts 2015: 206–208). Силна атинска флота, която пренася значителни контингенти от атински и съюзнически хоплити, се насочва към посочения регион (Tritle 2010: 111–112). Експедицията се командва от атинския демагог Клеон (Кацаров 1922: 66). Той превръща в своя основна база Ейон, разположен в устието на р. Стримон (Baldwin 1968: 211–214). При Пердика са изпратени емисари, които искат от него, съобразно съюзния договор, да изпрати войски в подкрепа на атиняните. Пратеници с подобно искане са изпратени и при владетеля на одомантите Полес (Thucyd., V, 6, 2). Спартанският стратег реагира на новата заплаха и предприема енергични действия

(Жеков 2014: 319–320). Той настъпва срещу позициите на противника, с което принуждава последния да действа по-активно и да започне своето настъпление срещу Амфиполис, преди да са пристигнали подкрепленията от македоните и одомантите (Thucyd., V, 6, 3 – 7, 2). Последвалото сражение под стените на града завършва с победа на спартанците (Hornblower 2004: 440–447), но в битката е тежко ранен и няколко часа по-късно умира от раните си лаконският командващ (Roberts 2015: 218–227). Атиняните понасят значителни загуби в жива сила. Клеон също е убит при бягството си от пелтаст от Миркин (Thucyd., V, 8–10; Lendon 2010: 357–362; Mitchell 1991: 179–192; Жеков 2014: 321–323). Атинският разгром и смъртта на две от водещите фигури във воюващите държави, които са едни от най-последователните адепти на идеята за война до победен край, постепенно водят до сключването на мир (Tritle 2010: 114). Този мирен договор е известен като Никиев мир – 421 г. пр. Хр. (Legon 1969: 323–334), по името на атинския стратег Никий (Plut., Nic., IX, 7; Zadorojnyi 1998: 298–303), който има значителна заслуга за неговото сключване (Baltrusch 1994: 177–181). Сред едни от най-важните условия, записани в него е връщането на Амфиполис на Атина и Пилос на Спарта (Kagan 1981: 19–20). Тези договорености не са изпълнени, което практически генерира в краткосрочна перспектива подновяването на военните действия в Елада (Hamilton 1974: 5–24).

Краят на Архидамовата война е благоприятен за македоните. Позициите на атиняните в региона са отслабени, което до голяма степен решава въпроса със заплахата от тяхна страна. Халкидците укрепват, но не достатъчно, за да се превърнат в реална заплаха. Автономният Амфиполис се превръща в един силен възможен съюзник, с което може да се коалират срещу всеки опитващ се да наложи своята хегемония в региона. Отслабването на атинския контрол над крайбрежните градове в Термейския залив спомага за известно намаляване на зависимостта на македонската външна търговия от тях. Прекратяването на активните военни действия в района на Халкидика, който се превръща в един от главните театри на военните действия през последните години на Архидамовата война, позволява на Пердика да съсредоточи вниманието си към вътрешното укрепване на страната без заплахата от външна намеса. В тази посока той успява да постигне значително успехи през последните години от управлението си.

Разбира се, има и неуспехи. Провалят се двете военни експедиции срещу линкестите, но този неуспех не се отразява фатално върху военните възможности и вътрешното положение в страната. Причините за него следва да се търсят във все още ограничените военни ресурси на държавата и силните традиции на държавност в горномакедонските области. В случая значителна роля играят и илирите, които въпреки известни колебания, в основни линии се придържат към политиката на подкрепа за линкестите срещу хегемонистичните амбиции на Аргеадите.

През първите няколко години след края на Архидамовата война Пердика остава съюзник на атиняните. Ситуацията се променя през зимата на 418/7 г. пр.Хр., когато след голямата победа, удържана от спартанците в битката при Мантиней – 418 г. пр.Хр., между Спарта и Аргос е сключен съюз (Thucyd., V, 76–80, 1). Новите съюзници изпращат пратеници при базилевса на македоните с предложение да се присъедини към тях. Той се съгласява, но при условие, че на първо време тяхната договореност ще остане в тайна. Неговата предпазливост е предизвикана от страха атиняните да не атакуват първо неговата страна. Към тази коалиция с готовност се присъединяват халкидците, които са недоволни от опитите на атиняните да си възвърнат старите позиции на хегемон в региона на Халкидическия полуостров (Thucyd., V, 80, 2).

През лятото на 417 г. пр.Хр. срещу атиняните се разбунтува апойкията Дион на полуостров Акте, която се присъединява към съюза на халкидците (Thucyd., V, 82, 1). Атина не може да остави ненаказана тази измяна и изпраща войски в региона под командването на стратега Никий, син на Никерат. Плановете на тази военна кампания са много амбициозни. Те предвиждат подчиняване на халкидците и завладяване на Амфиполис (Kagan 1981, 143–144). Атиняните не разполагат с достатъчно ресурси сами да ги реализират и се обръщат за помощ към Пердика, който следва да ги подкрепи по силата на съюзния договор между тях. Той отказва да се присъедини към тях, което обрича планираната акция на провал и атинските войски са разпуснати (Hammond, Griffith 1979: 132). Възстановяването на атинската хегемония в региона не отговаря на неговите интереси, а в случай на атака от страна на Атина той може да разчита на съюза си с халкидците и лаконците. В отговор на неговите действия

атинската флота блокира крайбрежието на Македония, като по този начин нарушава нейните търговски контакти (Thucyd., V, 83, 4).

Атинският натиск върху Македония се усилва през следващата зима на 416/5 г. пр.Хр. Тогава те прехвърлят в Метоне, един от намиращите се под техен контрол градове на македонското крайбрежие, отряд конници, съставени от македонски изгнаници, врагове на Пердика. Те започват да нападат и разграбват земите на Пердика. Целта на тази атинска акция е да го принуди отново да сключи съюз с тях (Thucyd., VI, 7, 3; Кацаров 1922: 68). Македонският базилевс се обръща за помощ към своя съюзник Спарта, но тя не разполага с военни и морски ресурси, за да му помогне ефективно. Лаконците призовават халкидите да помогнат на своите и техни съюзници македоните, но те отказват, предпочитайки да подновяват всеки десет дни съществуващото примирие с атиняните (Thucyd., VI, 7, 4).

Пердика изпада в тежко положение. Той е принуден сам да отразява набезите на атиняните и техните македонски съюзници. Подвластните му земи са разграбвани, без да може да ги защити ефективно, а в същото време понася и значителни загуби от факта, че противникът е блокирал външнотърговските връзки на страната. Тежката икономическа ситуация, в която е държавата, се потвърждава и от неговите монетни емисии през тези години. Те са, много ниско съдържание на сребро (Hammond, Griffith 1979: 133). Останал без външна подкрепа, македонът е принуден да сключи съюз с Атина. Вероятно през 415 г. пр.Хр. През следващата 414 г. пр.Хр. Пердика се включва активно в атинската военна експедиция под командването на стратега Евитион срещу Амфиполис. Съюзниците, заедно със значителен брой тракийски пелтасти, действат активно, но така и не успяват да превземат този стратегически град (Кацаров 1922: 68–69).

През 413 г. пр.Хр. Пердика умира. Той е ловък дипломат, който успява да преведе страната си през бурните години на Архидамовата война без особени загуби. Умело лавирайки между Атина и Спарта, запазва позициите на Македония в региона (Mari 2011: 89). Постига значителни успехи и във вътрешнополитически план. Наследил заедно с братята си една разпокъсана държава, той успява след борби с тях, продължили почти двайсет години, да я консолидира около себе си. Тази тенденция към обединение и превръщане на Македония в унитарна държава с времето ще се утвърди като доминираща в управлението на базилевсите от династията на Аргеадите.

Политиката на Пердика спрямо Атина в хода на Пелопонеската война може да бъде оценена в основни линии като успешна. Македонът е изправен срещу една превъзхождаща го по своите военни, политически и икономически възможности сила. Той се опитва и до голяма степен успява да ограничи атинското влияние в региона на Халкидика. А понеже не разполага със собствени сили, умело използва ресурсите на своите съюзници.

ЛИТЕРАТУРА

Ботева-Боянова 2000: Д. Ботева-Боянова. Проблеми на тракийската история и култура. Нов поглед върху Херодот и Тукидид. София, 2000. // **Boteva-Boyanova 2000:** D. Boteva-Boyanova. Problemi na trakiyskata istoriya i kultura. Nov pogled varhu Herodot i Tukidid. Sofiya, 2000.

Данов 1969: Хр. Данов. Древна Тракия. Изследвания върху историята на българските земи, Северна Добруджа, Източна и Егейска Тракия от края на IX до края на III век пр.н.е. София, 1969. // **Danov 1969:** Hr. Danov. Drevna Trakiya. Izsledvaniya varhu istoriyata na balgarskite zemi, Severna Dobrudzha, Iztochna i Egeyska Trakiya ot kraya na IX do kraya na III vek pr.n.e. Sofiya, 1969.

Делев 2014: П. Делев. История на племената в Югозападна Тракия през I хил. пр.Хр. С., 2014. // **Delev 2014:** P. Delev. Istoriya na plemenata v Yugozapadna Trakiya prez I hil. pr.Hr. S., 2014.

Жеков 2014: Ж. Жеков. Хоплити и пелтасти – проекции в историята. В. Търново, 2014. // **Zhekov 2014:** Zh. Zhekov. Hoplitii i peltasti – proektsii v istoriyata. V. Tarnovo, 2014.

Йорданов 2003: К. Йорданов. Политическите отношения между Тракия, Македония и Пеония ок. 432–81 г. пр.Хр. – История, кн. 3–4, 2003, 2–12. // **Yordanov 2003:** K. Yordanov. Politicheskite otnosheniya mezhdou Tra-kiya, Makedoniya i Peoniya ok. 432–81 g. pr.Hr. – Istoriya, kn. 3–4, 2003, 2–12.

Кацаров 1922: Г. Кацаров. Цар Филип II Македонски. История на Македония до 336 год. пр.Хр. С., 1922. // **Katsarov 1922:** G. Katsarov. Tsar Filip II Makedonski. Istoriya na Makedoniya do 336 god. pr.Hr. S., 1922.

Кацаров 1933: Г. Кацаров. Произход и пръв разцвет на Одриското царство в древна Тракия. – Училищен преглед, 32, 1933, с. 737–754. // **Katsarov 1933:** G. Katsarov. Proizhod i prav razsvet na Odriskoto tsarstvo v drevna Trakiya. – Uchilishten preglad, 32, 1933, s. 737–754.

Порожанов 2008: К. Порожанов. Одриският цар Ситалк (444–424 г. пр.Хр.) и Първият Атински морски съюз – империя. – Управление и образование, IV (3), 2008, с. 268–275. // **Porozhanov 2008:** K. Porozhanov. Odriskiyat

tsar Sitalk (444–424 g. pr.Hr.) i Parviyat Atinski morski sayuz – imperiya. – Upravlenie i obra-zovanie, IV (3), 2008, s. 268–275.

Тачева 1990: М. Тачева. Походът на тракийския цар Ситалк през 429 г. пр.н.е. – Военно-исторически сборник, 1990, № 6, с. 3–13. // **Tacheva 1990:** M. Tacheva. Pohodat na trakiyskiya tsar Sitalk prez 429 g. pr.n.e. – Voенno istoricheski sbornik, 1990, № 6, s. 3–13.

Тачева 2006: М. Тачева. Царете на Древна Тракия. Книга първа. София, 2006. // **Tacheva 2006:** M. Tacheva. Tsarete na Drevna Trakiya. Kniga parva. Sofiya, 2006.

Тодоров 1933: Я. Тодоров. Тракийските царе. – ГСУ – ИФФ, XXIX/7, 1933, с. 1–80. // **Todorov 1933:** Ya. Todorov. Trakiyskite tsare. – GSU – IFF, XXIX/7, 1933, s. 1–80.

Тонев 1942: Мл. Тонев. Приноси към историята на траките. – Беломорски преглед, 1942, № 1, с. 179–228. // **Tonev 1942:** Ml. Tonev. Prinosi kam istoriyata na trakite. – Belomorski pregled, 1942, № 1, s. 179–228.

Фол 1972: Ал. Фол. Политическа история на траките. Края на второто хилядолетие до края на пети век преди новата ера. София, 1972. // **Fol 1972:** Al. Fol. Politicheska istoriya na trakite. Kraya na vtoroto hilyadoletie do kraya na peti vek predi novata era. Sofiya, 1972.

Alexander 1962: J. A. Alexander, Thucydides and the Expedition of Callias against Potidaea, 432 B.C. – *AJPh*, 83, 1962, 265–287.

Badian 1993: E. Badian, From Plataea to Potidaea: Studies in the History and Historiography of the Pentecontaetia. Baltimore: The Johns Hopkins University Press, 1993.

Baldwin 1968: B. Baldwin, Cleon's Strategy at Amphipolis. – *Acta Classica*, 11, 1968, 211–214.

Baltrusch 1994: E. Baltrusch, Symmachia und Spondai: Untersuchungen zum griechischen Völkerrecht der archaischen und klassischen Zeit (8. – 5. Jahrhundert v. Chr.). Berlin, 1994.

Borza 1987: E. N. Borza, Timber and Politics in the Ancient World: Macedon and Greeks. – In: *Proceedings of the American Philosophical Society*, 131/1, 1987, 32–52.

Borza 1990: E. N. Borza, In the Shadow of Olympus: The Emergence of Macedon. Princeton, 1990.

Chambers 1999: J. T. Chambers, Perdikkas, Sitalces, and Athens. – *Ancient Macedonia*, VI/1, 1999, 217–224.

Cloch e 1960: P. Cloch e, Histoire de la Mac doine. Paris, 1960.

Cole 1974: J. W. Cole, Perdikkas and Athens. – *Phoenix*, 28, 1974, 55–72.

Davis 1926: P. A. Davis, Two Attic Decrees of the Fifth Century, 11: The Alliance of Athens and Perdikkas II of Macedon in 422 B.C. – *AJA*, 30, 1926, 179–188.

Gomme 1945: A. W. Gomme, *Historical Commentary on Thucydides*. Vol. I. Introduction and Commentary on Book I. Oxford, 1945.

Hamilton 1974: Ch. D. Hamilton, *Politische Bewegungen und Tendenzen von Frieden des Nicias bis zum Wiederbeginn des Krieges*. – *Hellenische Polis. Krise – Wandlung – Wirkung*. Hrsg. E. Ch. Welskopf. Bd. I. Darmstadt, 1974, 5–24.

Hammond, Griffith 1979: N. G. L. Hammond, G. T. Griffith, *A History of Macedonia*. Vol. II. 550 – 336 B.C. Oxford, 1979.

Hoffman 1975: R. J. Hoffman, *Perdikkas and the Outbreak of the Peloponnesian War*. – *Greek, Roman Byzantine Studies*, 16, 1975, 359–377.

Hornblower 1991: S. Hornblower, *Commentary on Thucydides: Vol. I: Books I – III*. Oxford, 1991.

Hornblower 2004: S. Hornblower, *Commentary on Thucydides: Vol. II: Books IV – V.24*. Oxford, 2004.

Isaac 1986: B. Isaac, *The Greek settlements in Thrace until the Macedonian Conquest*. Leiden, 1986.

Kagan 1981: D. Kagan, *The Peace of Nicias and the Sicilian Expedition*. Ithaca–London, 1981.

Kallet-Marx 1993: L. Kallet-Marx, *Money, Expense and Naval Power in Thucydides' History 1 – 5.24*. Berkeley, 1993.

Koukouli-Chrysanthaki 2011: Ch. Koukouli-Chrysanthaki, *Amphipolis*. – In: *Brill's Companion to Ancient Macedon: Studies in the Archaeology and History of Macedon, 650 BC–300 AD*. Ed. R. J. Lane Fox. Leiden–Boston, 2011, 409–436.

Legon 1969: R. Ph. Legon, *The Peace of Nicias*. – *Journal of Peace Research*, 6, 1969, 323–334.

Lendon 2010: J. E. Lendon, *Song of Wrath: The Peloponnesian War Begins*. New York, 2010.

Mari 2011: M. Mari, *Archaic and Early Classical Macedonia*. – In: *Brill's Companion to Ancient Macedon: Studies in the Archaeology and History of Macedon, 650 BC–300 AD*. Ed. R. J. Lane Fox. Leiden, 2011, 79–92.

Meiggs 1972: R. Meiggs, *The Athenian Empire*. Oxford, 1972.

Meiggs 1982: R. Meiggs, *Trees and Timber in the Ancient Mediterranean World*. Oxford, 1982.

Meiggs, Lewis 1969: R. Meiggs, D. M. Lewis, *Greek Historical Inscriptions*. Oxford, 1969.

Mihailov 1977: G. Mihailov, *Sitalcès et la Macédoine, Athènes et la guerre du Péloponnèse: histoire et poésie*. – In: *Ancient Macedonia, II*, 1977, 237–250.

Mitchell 1991: B. Mitchell, *Kleon's Amphipolitan Campaign: Aims and Results*. – In: *Historia*, 40, 1991, 179–192.

Psoma 2001: S. Psoma, *Olynthe et les Chalcidiens de Thrace: études de numismatique et d'histoire*. Stuttgart, 2001.

Psoma 2011: S. Psoma, The Kingdom of Macedonia and the Chalcidic League. – In: Brill’s Companion to Ancient Macedon: Studies in the Archaeology and History of Macedon, 650 BC – 300 AD. Ed. R. J. Lane Fox. Leiden, 2011, 113–135.

Roberts 2015: M. Roberts, Two Deaths at Amphipolis: Cleon vs Brasidas in the Peloponnesian War. Barnsley: Pen & Sword, 2015.

Stickler 2010: T. Stickler, Korinth und seine Kolonien. Das Stadt am Isthmus im Mächtegefüge des klassischen Griechenland. Berlin, 2010.

Tod 1946–1948: M. N. Tod, Greek Historical Inscriptions. Vol. I – II. Oxford, 1946–1948.

Trittle 2010: L. A. Trittle, A New History of the Peloponnesian War. Oxford: Wiley–Blackwell, 2010.

Vasilev 2011: M. Vasilev, The Military-Political Campaign of Sitalces against Perdikkas II and the Chalcidians (431–429 BC). – *Ziva Antika*, 61, 2011, 15–38.

Zadorojnyi 1998: A. V. Zadorojnyi, Thucydides’ Nicias and Homer’s Agamemnon. – *Classical Quarterly*, 48, 1998, 298–303.

Zahrnt 2006: M. Zahrnt, Macedonia and Thrace in Thucydides. – In: Brill’s Companion to Thucydides. Eds. A. Regakos, A. Tsakmakis. Leiden, 2006, 591–614.